

1299. aastal Saaremaal toimunud Saksa ordu ja Saaremaa piiskopi vaenutegevuse kirjeldus piiskopi perspektiivist.

Tõlge:

Issanda nimel, aamen.

Järgnevad artiklid, on esitatud Püha Toolile sooviga neist viivitamatult teada anda auväärse isanda Konradi, Saaremaa piiskopi, kapiitli ja kiriku kanoonikute ja Saaremaa rahva esindajate poolt, Püha Maarja Saksa Ordu meistri, ülema või tähtsaima õpetaja ehk meistri vastu, ja kõigi teiste komtuurivendade ja õpetajate ning mainitud ordu vendade vastu Liivimaal. Esiteks, mainitud meister, komtuurivennad ja õpetajad ning vennad tahtes kogu Saaremaa saarel Liivimaa maal, mis kuulub Piiskop Peetruse õiguse ja omandi alla, allutada, ja pahatahtlikult oma võimu alla või pigem orjusesse võtta, alustasid nad selle sama saare vaimulike ja rahva vastu vaenulikku sõda, tappes, puues ja sandistades paljusid selle saare inimesi.

Sedasi meelitasid nad salakavalalt üle terve saare kaheksakümmend inimest, ja lootes nendega rahuleppet sõlmida, nad tulid nende juurde kohta, mida kutsutakse Pöideks, nad võeti vastu valekatte all, nõnda et mainitud inimesed võiksid end vendade seas turvalisemalt tunda, nad (*ehk orduvennad*)¹ pakkusid, et nad tuleksid relvastatuna.

Ent mainitud meister ja vennad eelviidatud Saaremaa inimestelt, kes tulid nende juurde, nagu öeldud, reeturlikult ja vägivaldselt võtsid relvad ja muu vara, mis neil kaasas oli, röövisid ja vangistasid nad ning panid vangistatud kinni kartserisse torni, mainitud Pöidesse.

Nõnda, põledes teadmisest, et mainitud inimesed olid vangistatud, et mainitud saart oleks lihtsam allutada, usustaganejate ja uskmatute suure hulgaga koos tormasid nad väega mainitud saarele, (kus nad) võimalikult palju riisusid, rüüstasid ja röövisid.

Niisiis saatnud Saaremaa vaimulikud ja elanikud, olles omavahel hoolikalt kaalunud ja aru pidanud, Saaremaa piiskopi juurde, kes väljapool Saaremaad asub, vannutatud saadikud, paludes sama piiskoppi, et ta nende kaitsmiseks mainitud vendade eest annaks abi ja nõu, muidu nad võtavad endale uue isanda, kes neid kaitseks nende (*vendade*) eest.

¹ Siin ja edaspidi sulgudes kaldkirjaga tõlkija täiendus.

Saaremaa piiskop pöördus sellepeale sõbralikult mõndade mainitud vendade poole, nii palju kui ta sai, sisendades neile, et neile (*ehk piiskopile*) meeldiks kui nad hoiduksid mainitud Saaremaallaste tülitamisest ja sõlmiksid nendega rahu.

See on teada ja sellest räägitakse selles kandis jne. a)

– Samuti nad väidavad, et kuna mainitud vennad ei tahtnud midagi kindlat vastata või muud lahendust leida, saatis sama piiskop eelnevalt mainitud Saaremaa saadikud tagasi teatega, milles ta ütles neile, et nad peavad kogu maad kaitsma lubatud ja õiglasel viisil, kuniks nende ja mainitud vendade vahel on võimalik rahu ja harmoonia saavutada.

Sellepeale mainitud meister ja vennad, teeseldes solvumist piiskopi öeldu pärast ja proovides teda kogu väest isiklikult kätte saada, piiskopi tema kindluses Lihulas, kus ta oli, suure uskmatute ja ususttaganejatest kokku kogutud väega, piirasid sisse ning nii pikalt seda vaenulikult ründasid, kuniks sama piiskop, kel polnud võimalik põgeneda, tema kindlusest, kindlustistest ja kogu tema administratsiooni ilmalikust haldusest loobus, andes need samade vendade kätte ja täielikult neid hüljates, ise neid kunagi tagasi võtmata.

Samuti pidi piiskop hakkama elama teatud mõisas, mis tal on maal, alaliselt sinna jääma ja mitte kunagi lahkuma Saaremaa provintsist ning mitte kunagi ei tohi meistri ja kellegi vendade ette või nende vastu mingit kaebust esitada.

Taaskord, see on teada ja nii oli jne.

Niisamuti, mainitud meister ja vennad kirjutasid või lasid kirjutada nende soovi järgi mõned kirjad mainitud sündmuste kohta, mille piiskop ise pitsatiga kinnitas, millele Saaremaa kiriku dekaan, kapiitel ja kanoonikud vastu seisisid ja protesteerisid, alatult hirmu ja jõuga ähvardatuna võib langeda aga ka kõige kindlameelsem.

Nõnda sama meister ja vennad hävitasid Lihula kindluse ja teised piiskopile kuuluvad maad, juurides puid välja, jahtides loomi, riisudes kõike muud vallasvara ja samuti pea kõik hävitasid põletades, võttes piiskopilt kogu vallasvara.

Taaskord, see on teada ja nii oli jne.

– Nii mainitud meister ja vennad sellel maal paljud kirikud relvastatud kätega hävitasid ja purustasid, altarid paljaks röövisid, Jumala ja õnnistatud Maarja pildid lõhkusid, hospitalid ja

võõrastemajad mahapõletasid, ning seal palju türannlike tegusid korda saatsid, käitudes nagu uskmatud.

Sellisel määral vaenutegevus on Saaremaa piiskopi ja kiriku vastu saadetud korda Johannese nõuandel, Saaremaa provosti, kes on kuurias, ja tegutseb nii, olles määratud mainitud piiskopkonda, ambitsioonikalt ihaldab seal olla isand ja valitseda nagu piiskop ja koos mainitud vendadega seda vägivaldselt korraldab. See on tema kohta teada rahva seas ja ka Osiliana piiskopkonnas ja naaberaladel.

Nõnda mainitud meister ja vennad, koos mainitud provostiga, põhjustasid Saaremaa kirikule ja kanoonikutele palju haavasid ja kahju, röõvisid kirikutest kirikuvara, murdes lukud ja võttes oma pühadusteotavate kätega kirikukassa, mille summa kokku on umbes kakssada hõbemarki ja rohkemgi veel.

Samuti mainitud vennad, käskinud Saaremaa kanoonikutel enda kapiitli juurde ilmuda, hoidsid neid seal kolm päeva vägivaldselt kinni, küsitlesid neid, kas noodsamad kanoonikud on valmis eelpoolmainitud vendi aitama piiskopi vastu, või tahavad nad jääda samade vendade vastu koos Saaremaa piiskopiga, ja neid rõhudes tahtsid nad neilt täpse vastuse välja pressida.

Nõnda, kui mainitud kanoonikud rõhumise peale vastasid, et nad hea meelega käivad kirikus ja kooris ning viivad läbi jumalateenistusi, valimata pooli, ilma, et nad võiksid ühte või teist võiksid sõjas aidata; ent mainitud vennad, polnud sellega rahul ja ütlesid selgelt: Me tahame teada nimesid, kes on need, kes meiega tahavad liituda, teised, kes jäävad piiskopi poolele, neist saavad meie vihased vaenlased ja me tahame neile isiklikult halba korda saata ja samuti nende varale.

Samamoodi, eelpoolmainitute ja paljude teiste ähvarduste tõttu, mida mainitud kanoonikutele öeldi, kirjutasid mõned neist teatud kirjad, tõsiste kaebustega Saaremaa piiskopi vastu, mis olid välja pressitud ja mis olid samade vendade soovi järgi kirjutatud, mainitud kanoonikud pidid need oma pitsatiga kinnitama, et vältida otsest ohtu enda elule ja varale.

Ent, mõni aeg hiljem naasid mainitud kanoonikud eelnevalt mainitud Saaremaa piiskopi juurde, nagu nad pididki, ja ta vabanes koos mõndade järgijatega, mainitud meister ja vennad, sellest kuuldes, mitte palju aega hiljem põletas tuhaks mainitud Saaremaa kanoonikute kodud ja palju muud ning ajasid samad kanoonikud kirikutest ja nende valdustest välja, riisudes nende varad ja nad seadsid sinna enda vendade teatava koguduse.

Nii Saaremaa kirik, kapiitel kui ka kanoonikud said selle käigus ühe tuhande ja kahesaja hõbemarga ulatuses kahjustatud.

Taaskord, see on teada ja nii oli jne.

Nii Saaremaa kirikukatedraal, milles austati Issandat ja viidi läbi jumalateenistusi, tehti kindluseks ja nad kindlustasid end uute kindlustistega, kust nad palju kurja korda saatsid ja saadavad, kõikjal mainitud asjades, enda nõu ja tegevuse järgi, eelpool mainitud Saaremaa provosti vahendusel.

Nõndaks väidavad, et kõige püham isa ja isand, isand paavst Bonifacius VIII, olles saanud mainitud asjade kohta informatsiooni väärikatelt tunnistajatelt, karmilt käskis mainitud meistril ilmuda isiklikult kuue kuu jooksul Püha Tooli juurde, mis on juba möödunud, ähvardades karistuseks ekskommunikatsiooni ja tema ametikoha ära võtmist, mis tema keeldumisel koheselt kehtima hakkaksid.

Samuti pidi lisaks ülemale või tähtsaimale õpetajale ehk meistrile ka kolm komtuuri Liivimaalt end kuue kuu jooksul esitlema Pühale Toolile, karistuste nagu ekskommunikatsiooni ja nende ametikohast ja valduste ilmajäämise ähvardusel, mis ootab neid kui nad käituvad vastupidiselt.

Lisaks, kui isand paavsti poolt on samale meistrile karmilt määratud karistus, mainitud ekskommunikatsiooni ja ametikohast ilma jäämine, mis hakkaksid koheselt kehtima, tuleb koheselt ja viivitamatult vabastada ja taastada Saaremaa kiriku kindlus ja omand, see on kaasasolevate apostellike kirjadega täpsemalt kinnitatud.

Ent mainitud meister ja vennad, trotsides meie isandat ja Püha Tooli, mainitud apostellike käske eiravad, mainitud kindlust, omandit ja kindlustisi ning teisi asju keelduvad tagastamast, ja alates nende okupeerimisest siiani hoiavad enda käes kas ise või läbi teiste.

Niisamuti on nad oma vägivallaga korda saatnud arvukalt teisi kuritegusid ja raskeid kahjusid piiskopi, kapiitli, vaimulike ja Saaremaa elanike vastu, nad ei raiska selleks ühtegi päeva ja seda kõike on liiga palju, et seda täpsemalt kirjeldada. Nad on sellepoolest kurikuulsad jne - - ning see on teada avalikult ja rahva seas selles piirkonnas.

- a) Siin ja mitmel korral allpool on kasutatud vormelit, mida kasutatakse piiskopi memorandumis.